

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: 46
Sayfa / Page: 285-307
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 16.10.2019
Kabul/Accepted: 13.11.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**SUÇ NASIL ÖNLENEBİLİR?
BÜTÜNCÜL BİR MODEL
GEREKSİNİMİ**

**HOW CAN CRIME BE
PREVENTED? REQUIREMENT
OF AN INTEGRATED MODEL**

Prof. Dr. Zahir KIZMAZ

Fırat Üniversitesi

İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

ORCID: 0000-0001-7686-4751, zahirkizmaz@gmail.com

“Önlemek tedavi etmekten iyidir”* (Leszek Borysiewicz)

Öz

Bu makale, suç önleme yaklaşımları üzerine odaklanmaktadır. Suçla etkin bir mücadelenin yürütülebilmesi faaliyetini, suç önleme politikaları ve programlarından bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir. Çalışmada, suç önleme konusundaki yaklaşımlar gözden geçirilecek ve etkili bir suç önleme yaklaşımının nasıl olması gerektiği hususu açıklanmaya çalışılacaktır. Makalede, etkili bir suç önleme modelinin, suçun tüm değişkenlerini ve çok kurumlu yaklaşımı içerecek nitelikte olması gerektiği ileri sürülmüştür. Bu da, suçun önlenmesinde bütüncül bir suç önleme modelinin geliştirilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bütüncül suç önleme modelinin; suçlu bireyi (bireyin kriminal eğilimini), işlenen suç türünü, suçun işlendiği mekânı/çevreyi, suç fırsatlarını, suça maruz kalan mağduru, suç kontrolü ve gözetim stratejilerini, suçun sosyo-ekonomik, kültürel ve toplumsal dinamikleri gibi suç ile ilgili tüm unsurları kapsayacak nitelikte olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu nedenle bütüncül suç önleme modeli, önleyici yaklaşımlardan durumsal, sosyal, toplum odaklı ve gelişimsel suç önleme yaklaşımlarının tümünü içermelidir. Çalışmada belirtilen diğer bir husus da önleyici yaklaşımların reaktif olmaktan çok proaktif olmaları gerekliliğidir.

Anahtar Kelimeler: suç önleme, risk faktörleri, toplumsal faktörler.

Abstract

This article focuses on crime prevention approaches. It is not possible to think of the activities, which are necessary for an effective fight against crime,

* Özellikle gelişmiş batı ülkelerinde sağlık alanında kullanılan bu ifade günümüzde suç önlemenin önemini belirtmek için de kullanılmaktadır.

independently of the crime prevention policies and programs. In this study, the approaches on crime prevention will be reviewed and it will be tried to explain an effective crime prevention approach how should be. In this article, it was suggested that an effective crime prevention model should include all variables of crime and multi-agency approach. This reveals the necessity of developing a holistic crime prevention model in crime prevention. In other words, the holistic crime prevention model proposed in this study covers all elements related to crime such as the offender (criminal tendency of the individual), the type of crime committed, the place / environment where the crime was committed, the opportunities for crime, the victims of crime, crime control and surveillance strategies, the socio-economic, cultural and social dynamics. Therefore, the integrated crime prevention model should involve all preventive approaches which are situational, social, societal and developmental crime prevention approaches. Another point mentioned in the study is that preventive approaches should be proactive rather than reactive.

Keywords: crime prevention, risk factors, social factors.

Giriş

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde de suç oranları giderek artmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler günümüzde ekonomik, teknolojik, sosyo-kültürel ve siyasal alanda ciddi ve köklü bir değişim sürecinden geçmektedir. Geleneksel yapıdan modern ve postmodern bir yapıya doğru evrilen toplumlarda, geleneksel yaşam tarzları/yapısı ve kurumları ciddi sarsıntılar geçirmekte ve giderek zayıflamaktadır. Bu değişim dinamikleri ile birlikte aile yapılarının giderek zayıfladığı, bireyselliğin ve tüketim haz ve hırslarının geliştiği, çıkar ve rekabet eğilimlerinin hız kazandığı gözlemlenmektedir. Geleneksel kurum ve değerlerin zayıflaması, enformel denetim unsurlarının da toplum ve birey üzerindeki etkisinin zayıflamasına yol açtığı bir gerçektir. Enformel denetim unsurlarının zayıflaması, bireylerin sapkın veya suç nitelikli davranış biçimini doğrudan etkilemekte ve suç oranlarının artışına yol açmaktadır.

Çoğu gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de, geleneksel yapıların zayıflaması ile birlikte bireylerin suç yönelimi artma eğilimi göstermiştir¹. Ancak ülkemizde artan suç oranları karşısında suç önlemeye yönelik olarak ciddi ve bütüncül bir suç önleme politikasının geliştirilmediği ve yetkince uygulanmadığı gözlemlenmektedir. Bu politikasızlık nedeniyle suç önlemeye yönelik sistematik düzeyde bir stratejinin geliştirilmesi de mümkün olmamıştır. Oysaki gelişmiş ülkelerde gözlemlenen suç artışları karşısında ülkeler suç önlemeye yönelik olarak ciddi

1 Türkiye’de 2007 yılından bu yana Emniyet Genel Müdürlüğü suç istatistiklerini yayınlamadığı için işlenen suç rakamlarını tümüyle bilmek mümkün gözükmemektedir. Ancak zaman zaman basına yansıyan veya Emniyet Genel Müdürlüğü faaliyet raporlarında yer alan suç rakamlarından toplam suç oranlarında artışların meydana geldiği anlaşılmaktadır.

önleyici yaklaşımlar ve stratejiler geliştirmişlerdir.

Suçun önlenmesi veya kontrol edilmesine yönelik yaklaşımların ve politikaların geliştirilmesine olan ilgi, günümüzde de ciddi bir şekilde devam etmektedir. Suç önleme yaklaşımları toplumsal, sosyal, teknolojik, kültürel, siyasal ve fiziksel değişme veya gelişmelerle birlikte zaman zaman değişim geçirebilmektedir. Suç nedenlerine veya suçun gelişimine ilişkin bağlamların değişmesi ile birlikte suç önleme konusundaki tartışmalar da çeşitlenmekte ve farklılaşmaktadır. Özellikle ülkemizde toplumsal değişme ve gelişmeye bağlı olarak artan suç oranları karşısında suçu denetim altına alma veya önleme çabaları, geçmişe kıyasla günümüzde daha elzem ve önemli bir hal almıştır. Bu nedenle suç olgusunun değişim süreci ile birlikte niteliksel olarak da dönüştüğü günümüzde suç önleme çalışmalarının da gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Suçlulukla etkin mücadelede veya suç önleme yaklaşımlarında zaman zaman ciddi paradigmatik değişmeler yaşanmaktadır. Toplumsal gelişmeler ile birlikte suç dinamiklerinin değişmesine bağlı olarak suç önleme yaklaşımları da değişmektedir. Diğer bir ifade ile suç nedenleri ve suç unsurlarındaki değişmeye bağlı olarak yeni suç önleme yaklaşımlarının geliştirilmesi gerekmektedir. İnternet toplumu ile birlikte yer yer suç türünde, suçlu profilinde ve suç motivasyonundaki değişmeler, yeni suç modellerinin gelişimini adeta zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle suç önleme yaklaşımları da dinamik bir nitelik arz etmektedir. Yeni suç teorileri formüle edilmeye devam edildikçe yeni suç önleme yaklaşımları veya modelleri de geliştirilecektir.

Bu çerçevede günümüzde suç önleme hakkında konuşmak çoğu zaman sosyal değişim, kentsel bağlamların dönüşümü ve farklı kurumsal aktörlerin yanı sıra farklı sosyal gruplar arasındaki çatışmalar, teknolojik gelişmeler ve kentsel planlama arasında yaşanan uyumsuzluklardan ve dönüşümlerden de bahsetmek anlamına gelmektedir. Suç önleme politikaları, çeşitli genel sosyal dinamiklerle ve ceza dünyasının dışındaki değişikliklerle bağlantılı olarak geçmişte olduğundan daha yeni ve çoklu bir nitelik arz etmektedir. Aynı şekilde yerel yönetimlerin suçla mücadele etmedeki rolü ve müdahilliği de giderek artmaktadır (Selmini, 2010: 512).

1. Suç Önleme Yaklaşımları

Suç önleme, suçun işlenmeden önceki aşamasına olan müdahaleyi tanımlamaktadır. Bu nedenle suç önleme, suç olaylarının ortaya çıkışını önlemeye yönelik tüm yaklaşımları, faaliyetleri, çalışmaları ve programları kapsamaktadır. Bu kapsamda suç önleme yaklaşımlarının amacı; bir toplumdaki suç tehdidini ortadan kaldırmak veya azaltmak ve toplumdaki güvenlik duygusunu ve algısını güçlendirmektir.

Suç önleme stratejilerinin aşağıda belirtilen hususlardan en az birini gerçekleştirmeleri gerektiği belirtilmektedir.

1. Suçun yok edilmesi veya azaltılması,
2. Suça maruz kalma veya suç ile ilgili tüm endişe ve kaygıların ortadan kalkması veya azalması,
3. Vatandaşlarının suç eylemlerine karşı kendilerini koruma yönünde bir toplumsal bilinç ve duygunun gelişmesi,
4. Suçun yarattığı olumsuzluk etkilerinin minimize edilmesi (Geleri, 2013: 36).

Toplumda işlenen suçlar ciddi bir problem oluşturmaktadır. Bu problemlerin başında bireylerde oluşan mağduriyet, ölüm, yaralama, güvensizlik, suç korkusu ve ahlaki panik gibi hususlar gelmektedir. Diğer önemli bir husus da, suçun toplumda yarattığı maddi zarar veya maliyettir. Suçlulara yönelik olarak soruşturma ve kovuşturma sürecinde (kolluk güçleri, adliye, cezaevleri ve iyileştirici kurumlar) yapılan harcamalar ekonomik açıdan küçümsenmeyecek düzeyde yüksek bir maliyet oluşturmaktadır. Suç ortaya çıkmadan önce engellenmesine yönelik müdahale programları kapsamında yapılan harcamaların miktarı, ortaya çıktıktan sonra yapılan harcamalara kıyasla daha az olduğu tahmin edilmektedir.

Suç önleme ile ilgili yapılmış bazı çalışmalar, geleneksel cezai caydırıcılık temelli önleyici yaklaşımların, suçu önlemede çok etkili olmadıkları ve yüksek maliyet yarattığı gerekçesiyle farklı yaklaşımların geliştirilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır (Rosenbaum vd., 1998: 6). Bu nedenle suç işlendikten sonra yapılan müdahalelerin tek başına suçların işlenmesini önleyemediği için suç öncesi önleyici yaklaşımların varlığı son derece önem arz etmektedir.

Suç önleme ile ilgili birden fazla sınıflandırma yapılmıştır. Yapılan ilk sınıflandırmalardan biri Brantingham ve Faust (1976: 287-290) tarafından geliştirilmiş olan birincil, ikincil ve üçüncül önleme şeklindeki sınıflandırmadır. Birincil veya asıl önleme, fiziksel ve sosyal ortamlara müdahale etmek suretiyle azalacak suç fırsatlarının, suçun işlenmesini önleyeceğini ileri sürmektedir. Burada, suçlulara veya suç işleme eğilimine sahip olan bireylere bir müdahalede bulunma veya suçluları değiştirmeye/iyileştirmeye yönelik bir çaba söz konusu değildir. Bu önleyici yaklaşımda suça zemin hazırlayan fiziksel ve sosyal koşulların değiştirilmesi amaçlanmaktadır. İkincil önleme ise, suç işleme potansiyeline sahip risk grubuna yönelik önleyici çalışmaları kapsamaktadır. Diğer bir ifade ile ikincil suç önleme, suç işleme riskine sahip olan birey veya gruplara erken müdahalelerin suçluluk potansiyelinin azalmasında etkili olduğunu varsaymaktadır. Bu nedenle burada erken teşhis ve müdahale öncelenmektedir. Üçüncül

önleme de, daha önceden suç işlemiş olan suçluların yeniden suç işlemlerini önlemeye yönelik bir önleyici yaklaşımdır. Bu yaklaşım bir anlamda, örneğin cezaevinden çıkan suçluların yeniden suçluluğunu önlemeyi amaçlamaktadır. Diğer bir ifade ile bu yaklaşımın amacı da, suçun tekrarinin önlenmesidir. Diğer bir suç önleme sınıflandırması da; durumsal suç önleme² ve toplum odaklı suç önleme şeklinde yapılmış olanıdır (Graham ve Bennett, 1995: 7). Tonry ve Farrington (1995: 2-3) tarafından geliştirilen diğer bir sınıflandırma da; ceza adaleti odaklı önleme, durumsal suç önleme, gelişimsel suç önleme ve toplum odaklı suç önleme şeklindedir. Bu sınıflandırmada, sosyal suç önleme yerine kriminal adalet (ceza adaleti) odaklı önleme yer almaktadır.

Bu çalışmada suç önleme yaklaşımları dört kategoride ele alınmıştır:

1. Durumsal suç önleme,
2. Toplum odaklı suç önleme,
3. Sosyal suç önleme,
4. Gelişimsel suç önleme

1.1. Durumsal Suç Önleme

Durumsal suç önleme, toplumu veya kurumları iyileştirmeyi değil, sadece suç fırsatlarını azaltmaya dayanan önleyici bir yaklaşım olarak tanımlanmıştır (Clarke, 1992: 3). Kuramın öncü ismi olarak bilinen Ronald Clark, öncelikli olarak suçun meydana gelmesinde etkili olan koşullara ve fırsatlara odaklanmaktadır. Bu nedenle durumsal suç önleme yaklaşımı, suçlunun suç işleme kararının durumsal faktörlerden etkilendiğini varsayarak asıl odaklanmanın birey değil, birey dışındaki ortamsal unsurlar olması gerektiğini ileri sürmektedir.

Durumsal suç önleme yaklaşımının suçlu birey yerine durumsal faktörlere odaklanması, suçun gerçekleşmesinde sorumluluğu bireyden almak veya bireyi işlenen suçtan dolayı sorumlu görmemekle ilgisi bulunmamaktadır. Hiç kuşkusuz, bireyin suçlu eğilimleri ve motivasyonu oluşmaksızın suçun işlenmesi mümkün değildir. Kuramın öne çıkardığı husus, durumsal koşulların bireyde suç eğilimini veya tahrikini yarattığı/kışkırttığı iddiasıdır. Örneğin, üzerinde anahtarı unutulmuş bir arabanın varlığı veya gece vakitlerinde kuyumcudanın vitrinde görülebilecek şekilde sergilenmiş halde bırakılması, bazı bireyleri suç işleme yönünde tahrik edebilir. Bu nedenle dışsal koşulların yarattığı cezbedicilik suçun işlenmesinde etkili olabilmektedir. Bu kuramın, işlenen suç olaylarından dolayı dikkatleri birey dışında fiziksel veya ortamsal unsurlara çekme ça-

² Bu kuram bazen sosyal veya suçlu yönelimli önleme olarak da belirtilmektedir.

bası, bir anlamda suç işleme olanaklarının, fırsatların, cazip veya kolaylaştırıcı unsurların varlığının bireylerde suç eğiliminin oluşmasındaki etkisini öne çıkarmış olmaktadır.

Durumsal önleyici yaklaşım aynı şekilde suç işleme eğilimine sahip olan bireyin, var olan koşullar içerisinde, suç işlemenin sonuçlarına ilişkin rasyonel bir değerlendirme (yakalanıp yakalanmama, elde edilecek ödüller gibi) yaparak suç işleme kararını verdiğini ileri sürmektedir. Bu rasyonel karar sürecinde; suç işlemeye ilişkin koşullar (hedefe ulaşmadaki fırsatlara ilişkin güçlük ve kolaylık), suçtan elde edilebilecek kazanç/ödül (hedefin çekiciliği) ve suçlunun yakalanıp yakalanmayacağına ilişkin değerlendirmelere/öngörülere (MOBESE, güvenlik kamerası ve alarm sisteminin varlığı gibi) ilişkin unsurlar etkili olmaktadır. Örneğin, suç işleme esnasında veya sonrasında yakalanma olasılığının düşük olması durumunda bireylerin suça yönelebilecekleri, aksi durumda suç eyleminden elde edecekleri kazanç ile maruz kalacakları zarar dengesinin kendi aleyhlerine sonuçlanmasını öngörmeleri durumunda suç eyleminden vazgeçebilecekleri varsayılmaktadır.

Durumsal suç önleme yaklaşımı bu nedenle suç işleme fırsatının güçleştirilmesini ve suç işleme riskinin arttırılmasını öngörmektedir. Bu nedenle durumsal suç önleme kuramı, mekânın tekniksel ve fiziksel açıdan suçun işlenmesini güçleştirici ve suçlunun yakalanmasını olanaklı kılıcı tedbirlerin varlığını elzem kılan bazı düzenlemelerin yapılması gerekliliğini ileri sürmektedir (Clarke ve Eck, 2005; Kızmaz ve Bilgin, 2012:373). Durumsal suçun önlenmesi, suçun genellikle fırsatçı bir nitelik arz ettiği ve bu nedenle suçluların kriminal yönelimini olanaklı kılan fırsatları sınırlandırmak için bağlamsal faktörleri değiştirmeyi amaçladığı öncülüne dayanmaktadır (Tonry ve Farrington, 1995:8). Durumsal suç önleme, belirli suç tipleriyle ilişkili durumsal veya çevresel faktörlerin tanımlanmasını, yönlendirilmesini ve kontrol edilmesini içerir. Bu çerçevede belirli koşullarda veya durumlarda belirli suç türlerinin önlenmesini hedefleyen bir dizi önleme teknikleri geliştirilmiştir (Cornish ve Clarke 2003: 47).

Bu önleyici yaklaşım, suçun bir kent veya toplulukta rastgele dağılım göstermediğini, bunun yerine suçun “sıcak noktalar” (Sherman et al., 1989: 36) olarak bilinen belirli yerlerde/mekânlarda yoğunlaştığını ileri sürmektedir. Örneğin, ABD ülke genelinde belirli yerlerin % 10’unun, suçların yaklaşık % 60’ının gerçekleştiği bölgeler olduğu tahmin edilmektedir (Eck, 2006: 242). Bu saptama bireylerin suç kariyerine sahip olabilecekleri gibi, yerlerin/mekânların veya bölgelerin de suç kariyeri özelliği taşıdığını göstermektedir (Sherman, 1995: 49). Suç olaylarının belirli bölgelerde yoğunluk kazanması da, aslında söz konusu bölgenin sahip olduğu koşullar veya bu bölgedeki suç işleme fırsatının varlığıyla –yani durumsal etkenler-

ilgili bir durum olduğunu göstermektedir.

Suçun belirli bir zaman ve mekânda tesadüfi olarak meydana gelmediğini varsayan durumsal suç önleme yaklaşımı, suçluların suç işleme fırsatına sahip olmalarının onların suç işleme eğilimleri üzerinde etkili olduğunu ileri sürmektedir. Burada, suçlular fırsatçı bireyler olarak resmedilmişlerdir. Bu nedenle bu önleyici yaklaşıma göre, suçun meydana geldiği çevrede suç işleme fırsatının ortadan kaldırılmasının, suç hedefinin güçleştirilmesinin ve suçluların yakalanma risklerinin arttırılmasının suçlularda caydırıcı bir etki yaratarak suçun işlenmesinin önüne geçilmiş olmaktadır.

Clark (1992:2), belirli suçlara yol açan koşulların analizinden yola çıkarak, bu suçların ortaya çıkma fırsatını azaltmak için farklı yönetim ve çevresel değişimin gerekliliğini vurgulamıştır. Bu nedenle ona göre, suç işleyenlere değil, suç davranışının koşullarına/ortamına odaklanmak gerekmektedir. Suçlunun tespit edilip ortaya çıkarılması ve cezalandırılmasını sağlamak yerine suç olayını önlemeye çalışır. Durumsal suçun önlenmesi yaklaşımının önemli bir özelliği, önleyici tekniklere ilişkin kategorilerin giderek artmasıdır. Yaklaşık olarak 20 yıl boyunca konuya ilişkin çalışmalarını sürdüren Ronald Clarke, durumsal suç önleme kapsamındaki çalışmalarını beş genel kategori içerisinde ele almıştır ve her bir kategori beş önleyici alt teknolojiyi içermektedir. Genel kategorileri şu şekilde belirtmek mümkündür:

1. Suçluluk çabalarının arttırılması,
2. Riskleri arttırmak,
3. Ödülleri/kazanımları azaltmak,
4. Provokasyonları veya tahrikleri azaltmak ve
5. Mazeretleri ortadan kaldırmak (Clarke, 2005: 46-47; Cornish ve Clarke 2003: 47).

Durumsal suç önleme yaklaşımını tanımlayan dört temel özellik vardır:

1. Fırsat teorisi kapsamında; rutin faaliyetler, suç örüntüsü ve rasyonel tercih gibi üç yaklaşım ele alınmaktadır. Rutin eylemler teorisi bir suçun meydana gelmesi için; motive olmuş bir suçlu ve uygun bir hedefin varlığı ve korumanın yetersizliğinin eş zamanlı olarak bir araya gelmesi koşulunu gerekli kılmaktadır (Clarke, 1992: 9-10). Bu yaklaşım, değişim süreçlerin suç için yarattığı fırsatlara dikkat çekmektedir. Suç örüntü teorisi, toplumların ve yerleşim bölgelerinin/mahallelerin etkisini açıklamaya çalışır ve suçluların günlük yaşamlarında suça yönelik fırsatlara nasıl karşılaştıklarına odaklanır (Clarke, 2005: 41). Rasyonel seçim teorisi, suçlu-

ların işleyecekleri suç eyleminin kendileri açısından oluşturacağı zarar ve kar gibi suçla ilgili göreceli riskleri ve ödülleri hesap eden ve dolayısıyla rasyonel olarak karar veren birey olarak bu karar süreçlerini araştırır (Clarke, 2005: 42; Welsh ve Farrington, 2012: 22-23).

2. Bu önleyici yaklaşım, belirli suç sorunlarını ve buna katkıda bulunan faktörleri analiz etmeyi, suça olası yanıtları belirlemeyi, uygulamayı, sonuçları değerlendirmeyi ve genelleştirmeyi içeren bir eylem araştırması metodolojisine dayanmaktadır.

3. Bu önleyici yaklaşım, yirmi beş (25) durumsal suç önleme tekniğinin sınıflandırılmasını içermektedir.

4. Suç türlerine uygun müdahale programlarının ve stratejilerinin belirlenmesi ve bunların uygulanması ile birlikte sürekli artma eğilimi gösteren bir literatürün oluşması (Clarke, 2005: 39-65) sağlanmaktadır.

Durumsal suç önleme, kilitlerin ve gözetimin güçlendirilmesini içeren çok sayıda önleyici teknikler veya önlemler önererek güvenliğin iyileştirilmesini hedeflemektedir. Fiziksel çevre alanındaki suç önleme tedbirleri olarak, bina tasarımı, sokak ve kamusal mekânlarının aydınlatılması, MOBESE'nin yaygınlaştırılması, elektronik anahtar kartının kullanılması, kapı alarmlarının yerleştirilmesi, eşyayı işaretleme, polis yaya devriyelerin yaygınlaştırılması ve özel güvenliğin kullanılması gibi önleyici çalışmalar belirtilmektedir.

Bu önleyici çalışmalardan hareketle durumsal suç önleme yaklaşımının suç fırsatının iki şekilde güçleştirilebileceği sonucu çıkmaktadır. Birincisi, genelde polis devriyeleri, vatandaş izleme komiteleri, kapalı devre kameraları üzerinden denetim ve gözetimin arttırılması yoluyla olan önlemedir. İkincisi ise, hedefi güçleştirme, yeni teknikler keşfetme ve özel güvenlik unsurları aracılığıyla yerleşim alanlarını, binaları koruma ve muhafaza etmeye yönelik çabalardır (White, 2010: 101).

Durumsal suç önleme yaklaşımı, yerel güvenlik politikasının geliştirilmesi açısından dikkat çekici bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Aynı zamanda durumsal suç önleme, son 20 yılda çoğu Avrupa ülkelerinde uygulanan en yaygın suç önleme kategorisi haline gelmiştir. Durumsal suç önleme yaklaşımının, politik düzeyde başarısı kolayca anlaşılabilir. Çünkü diğer suç modellerine kıyasla bu yaklaşım daha fazla politikacılara, suç için kolay erişilebilir, pragmatik ve görünüşte başarılı bir cevap seti sunmaktadır ve aynı zamanda vatandaşların güvenlik taleplerine cevap vermenin de iyi bir yolu (Selmini, 2010: 521-522) olmaktadır.

Günümüzde durumsal suç önlemeye ilişkin ciddi bir araştırma literatürü oluşmuştur. Çok farklı ülkelerde suçluya odaklanmayarak suç or-

tamlarının ve suç işleme fırsatlarının azaltılmasına yönelik çok sayıda araştırma yapılmıştır. Avrupa ülkelerinin çoğunda farklı bağlamda benimsenen önleyici programların ve planların çoğunda durumsal suçun önlenmesine yönelik bir ilgi oluşmuş durumdadır. Özel sektör polisliği ve güvenlik yaklaşımı da ilgisi artan yaklaşımlardır. Bu tür suç önleme yöntemlerinin önemli bir özelliği geleneksel devlet kurumlarına ve ceza adalet sistemine dayanmamasıdır (Selmini, 2010: 521-522). Ancak bu yaklaşım suçu bir fırsat ve tercih sorunu olarak gördüğü için suçun gerçek temellerini sorgulamamaktadır. Aynı şekilde bu önleme stratejisi, suçun önlenmesinde toplumsal desteğin mobilize edilmesini önermektedir. Bu çerçevede vatandaşların, polis ve suçla mücadele eden birimlerin bu önleyici çalışmalara katılmaları beklenir. Toplumlar veya gruplar bu çerçevede suçla mücadele etmede yardımcı bir işlevi yerine getirmiş olmaktadır. Toplum ve polis işbirliği buna en güzel örneği teşkil etmektedir. Sonuç olarak bu önleyici yaklaşımda, koruma ve gözetim stratejilerinin öne çıktığı söylenebilir.

Birçok Avrupa ülkesinde bu önleyici yaklaşım çerçevesinde çok sayıda ulusal ve yerel önleyici program geliştirilmiştir. Ancak bu yaklaşım ciddi bir ilgi olmakla birlikte bazı özellikleri nedeniyle de eleştirilmiştir. Pratik düzeyde bu yaklaşıma “suçun yer değiştirme” olasılığı nedeniyle ihtiyatla yaklaşılmıştır. Daha teorik bir seviyede durumsal suç önleme, vatandaşların haklarının ihlali veya bazı haksız uygulamalara yol açma ile belirli sosyal grupların toplumdaki dışlanmasına neden olma gibi etik meseleler nedeniyle de dayandığı kriminolojik rasyonaliteler açısından eleştirilmektedir (Selmini, 2010: 522).

1.2. Toplum Odaklı Suç Önleme

Toplum odaklı suç önleme, toplumun sosyal organizasyonunu ve fiziksel yapısını değiştirmenin bireylerin davranışlarını etkileyebileceği fikrine dayanmaktadır (Tonry ve Farrington, 1995: 8-9). Suça katılma veya suç mağduru olma riskinin, sosyal dışlanmanın veya sosyal uyum eksikliğinin yoğun düzeyde gerçekleştiği topluluk yapılarında daha yüksek oranda meydana geldiği varsayılmaktadır. Bu önleyici yaklaşıma göre suç, belirli bir toplulukta az sayıdaki kriminal yönelimli bir grubun eylemlerinin sonucu olarak gerçekleşmemektedir. Suç belirli alanlarda (konut, iş/istihdam, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi) bazı yapısal sorunların oluşturduğu yetersizlik sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Bennett, 1998: 386-388).

Bu önleyici yaklaşıma göre suçun önlenmesi veya azaltılabilmesi, suça teşvik eden yapısal gerilim faktörlerinin giderilebilmesi, toplumun yapılandırılması ve sorunların ortadan kaldırılması ile mümkün olabilmektedir (Hope, 1995: 76). Toplum odaklı önleyici stratejiler, sosyal bütünlüğü sağlamayı amaçlamaktadır ve toplumun çözülmesine yol açan

faktörleri saptayıp grup ve vatandaşlara, karar alma süreçlerine katılma konusunda yetki vermeyi; dezavantajlı topluluklardaki kaynakları, hizmetleri ve ekonomik fırsatları arttırmayı veya düşük seviyeli fiziksel veya sosyal bozukluğu ele almayı hedeflemektedir (Bennett, 1998: 375-376). Bu önleyici yaklaşım suçların önlenmesi için, bireyler ve gruplar arasındaki enformel ağları ve topluluk yapılarını güçlendirmeyi amaçlayan toplumsal gelişme programları sayesinde toplulukları ve yerel güçleri harekete geçirmeyi amaçlamaktadır.

Toplum odaklı suç önleme yaklaşımı, suçun önlenmesi veya suçla mücadelede birey ve toplumların suça karşı pasif tutumlarını aktif bir duruma getirmek için yapılan tüm bilinçlendirme çalışmalarını içermektedir. Bu kapsamda halk ve kolluk kuvvetlerinin suça karşı birlikte mücadele etmelerine olanak tanıyan bir program niteliğine sahiptir. Bir anlamda aşağıda belirtilenler bu önleyici yaklaşım kapsamında suç ve düzensizliğin azaltılmasında amaçlanan temel hususlardır:

1. Birey ve grupların suç ve düzensiz eylemlere karşı algı ve davranışlarını değiştirecek düzeyde bilinçlendirme çalışmalarını yoğunlaştırmak,
2. Bireylerin suça karşı mücadele etme kapasitesini güçlendirmek,
3. Polis ve vatandaş işbirliğinin geliştirilmesini/güçlendirilmesini sağlamak,
4. Suç eylemlerine karşı işbirliği içerisinde sürdürülen mücadele sonucunda bireylerin güvenlik ve emniyet duygusunun artmasını sağlamak.

Toplum odaklı suç önleme yaklaşımı günümüzde gerek kuramsal gerek politik ve gerekse kurumsal suç önleme söylemlerinde dikkat çekici bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Toplum odaklı suç önleme yaklaşımı; “topluluk yönetimi”, “sosyal sermaye”, “kolektif etkinlik”, “sosyal/toplumsal bağlılık”, “yerleşim yerinin yenilenmesi” ve “sivil yenileme” gibi çok farklı biçimde kavramsallaştırılmıştır. En açık tanımıyla toplum odaklı suç önleme ile meskun topluluklarda suça neden olduğuna ve suçun devam etmesinde etkili olduğuna inanılan sosyal koşulları değiştirmeyi amaçlayan çalışmalar kastedilmektedir (Hope, 1995: 21).

Toplum odaklı suç önleme yaklaşımının, günümüzde formüle edilen yeni bir yaklaşım olmaktan çok geçmiş dönemlere uzanan kökleri olduğu belirtilmektedir. Kuramın temeli Şikago Okulu’nun ekolojik çalışmalarında öne çıkan “sosyal örgütsüzlük” yaklaşımına kadar uzanmaktadır. Bu kurama göre, toplumsal mobilizasyonun toplumun sosyal bağlarının zayıflatıcı etkisi ve belirli bölgelerdeki sosyal gruplar arasında yaşanan rekabetin yol açtığı sorunlar suçun ana nedenleridir. Bu çerçevede toplum

odaklı suç önleme, hem bireysel hem de kolektif düzeyde, vatandaşların suçun önlenmesi faaliyetlerine katılımını teşvik etmeyi amaçlayan tüm stratejileri kapsamaktadır. Ayrıca toplum odaklı suç önleme yaklaşımında suçu önlemek veya suça tepki vermek için topluluk içi kaynakların teşvik edilmesi de amaçlanmaktadır. Bu yaklaşım aynı zamanda bir mahallede daha iyi yaşam koşulları sağlamak için genel önlemlere de gönderme yapmaktadır (Selmini, 2010: 525).

Graham ve Bennett (1995:71), toplum odaklı suç önleme yaklaşımının, fiziksel çevreyi değiştirme veya vatandaşların doğrudan gerçekleştirdiği farklı gözetim ve savunuculuk biçimleriyle suç fırsatlarını azaltmaya çalışan uygulamalara dayandığını belirtmektedirler. Graham ve Bennett, bu nedenle toplum odaklı önleyici yaklaşımının, bu yönüyle durumsal suç önlemenin farklı bir versiyonu olduğunu ileri sürmektedirler.

Graham ve Bennett, toplum odaklı suç önleme yaklaşımına ilişkin müdahale tipolojilerini üç kategoride sınıflandırmışlardır:

1. Toplumsal örgütlülük: Chicago Okulunun kent araştırmalarına ve “Chicago bölgesi projesi” modeline dayanan toplumsal organizasyonu hedefleyen bir yaklaşımdır. Temel amacı, toplumun sosyal organizasyonunu ve bireylerin toplumsal bağlarını güçlendirmek ve hızlı/yıkıcı sosyal değişimlerin yaratabileceği sorunlara karşı güçlü bir toplumsal örgütlülük yaratmaktır.

2. Toplumsal savunma: Vatandaşların kendilerini korumak için suç önleme programlarına doğrudan dâhil olmalarını ifade etmektedir.

3. Toplumsal gelişme: Temel olarak suç ve suçluluktaki azalmaya yol açabilecek toplumların sosyal, ekonomik ve fiziksel dokusunu yeniden inşa etme, kentsel bozulmayla başa çıkmak için yerleşim bölgelerinin/mahallelerin geliştirilmesini amaçlayan bir yaklaşımdır (Graham ve Bennett, 1998: 82).

Toplum odaklı suç önleme modeli, toplumsal seferberlik/mobilizasyon fikrine göndermede bulunmaktadır. Toplumsal seferberlik, vatandaşların çabasıyla güçlü ve organize olmuş yeni bir sosyal düzen biçiminin geliştirilmesini ifade etmektedir. Ancak kuramın ilginç bir paradoksu, toplum odaklı suç önleme yaklaşımının ampirik olarak toplulukların güçlü bir bağ kaynağı olarak ilgi düzeyinin azaldığı tarihi bir zamanda ortaya çıkmasıdır (Selmini, 2010: 526). Bundan ayrı olarak hiç kuşkusuz, suçları azaltmak için toplulukların yapısını değiştirme çabasının başarısını gözle görülür bir biçimde gözlemek çok mümkün gözükmemektedir.

1.3. Sosyal Suç Önleme

Sosyal suç önleme, fiziksel çevreye odaklanmaktan çok, suçlu motivasyonun yanı sıra suçun temelinde yatan sosyal ve ekonomik faktörlere yönelmektedir. Bu yaklaşım, suç önlemeye yönelik olarak amaçlanan sonuçları elde etmek için durumsal suç önlemeye kıyasla daha fazla zaman alan programları içermektedir. Sosyal suç önleme kapsamında, toplumsal bağlılığı güçlendirme, barınma, konut ve eğitim alanında iyileştirmeler yapabilecek programlar uygulanmaktadır.

Sosyal suç önleme, suça ilişkin motivasyon yaklaşımından başlayarak kriminolojik faktörleri ortadan kaldırmayı veya azaltmayı amaçlayan tüm suç önleme tedbirlerini kapsamaktadır. Bu yaklaşımda bireylerin, ailelerin veya grupların suç eylemine karşı daha güçlü olmalarını amaçlayan sosyal gelişim programlarına göndermede bulunmaktadır. Bu sosyal gelişim programlarıyla, suçun kökeninde yer alan sosyal sorunların azaltılması veya ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır (Selmini, 2010: 523).

Durumsal suç önleme yaklaşımının tersine sosyal suç önleme yaklaşımında suçun faili ve motivasyonları suçun önlenmesinde merkezi düzeyde ele alınmaktadır. Burada “bağlam” unsuru, bir “durum” olarak değil, suça neden olan “bir dizi sosyal koşulla” ilgili bir faktör olarak analiz edilmektedir. Sosyal suç önleme, sosyal çevre faktöründen çok insanlarda var olduğu düşünülen suç motivasyonlarını değiştirmeye yönelmiştir. Bunun için konut, sağlık, eğitim, aile, gençlik ve istihdama ilişkin alanlarda sosyal politikalar geliştirerek suç önlemeyi hedeflemektedir. Bazı araştırmacılara göre, suçun önlenmesi genel refah politikalarının bir amacı olarak görülmelidir. Bu çerçevede sosyal suç önlemenin; aile, işgücü, barınma ve sosyal entegrasyona ilişkin politikalar da dâhil olmak üzere çeşitli sosyal refah politikalarını içerdiği belirtilmektedir (Selmini, 2010: 523).

Sosyal suç önleme modeli “suçun gerçek kaynağına” dikkat çekmeye çalışır. Çünkü bu yaklaşıma göre suç, iş ve geçim sorunları (işsizlik, yoksulluk), aile ve ergen sorunları, eğitim ve sağlık alanında yaşanan bazı toplumsal rahatsızlıklardan ve sorunlardan kaynaklanmaktadır. Bu sebeple, suçun önlenmesi veya azaltılması için bu alanda bazı iyileştirici çalışmaların veya programların geliştirilmesi ve uygulanması önerilmektedir. Çocukların nasıl yetiştirileceği konusunda ailelere danışmanlık hizmetlerinin verilmesi, gençlere istihdam alanının yaratılması, suça eğilimli bazı gruplara yönelik kamp faaliyetlerinin düzenlenmesi ve sportif faaliyetlerin yürütülmesi gibi bazı programların uygulanması sosyal suç önleme çerçevesinde uygulanan faaliyetlerdir.

Sosyal suç önleme yaklaşımı son yıllarda daha fazla eleştirilmiştir. Bu yaklaşımın, yerel güvenlik politikalarına uyarlandığında geleneksel

özelliğini kaybetme riskiyle karşı karşıya kaldığı belirtilmektedir. Sosyal suç önleme yaklaşımının, suçu destekleyen veya suç lehine olan yapısal bağlamları değiştirme şeklindeki genel amacını giderek kaybettiği ve daha az başarılı uygulamalarla gündeme geldiği ileri sürülmektedir (Selmini, 2010: 533). Suçla ilgili sosyal yaklaşımlar, belirli sosyal gruplarla ilgili gündeme geldiğinde, bireylerin suç kariyerini veya kriminal yapılarını azaltmaktan çok, damgalayıcı işlevler için kullanıldığı ileri sürülmüştür. Diğer bir eleştiri de bu modelin suç eğilimleri konusunda eski yaklaşımları içerdiği, son derece pahalı olduğu, sonuçlarının değerlendirilmesinin imkânsız veya etkisiz olduğudur (Selmini 2010: 524, 532).

1.4. Gelişimsel Suç Önleme

Gelişimsel suç önleme, bireylerde kriminal davranışının gelişimini önlemeye odaklanan ve erken müdahaleyi savunan bir yaklaşımdır. Bu önleyici yaklaşım özellikle suç işleme eğilimine sahip olan risk gruplarını ve bireyleri hedef olarak seçmektedir. Diğer bir ifade ile bu önleyici yaklaşım, her hangi bir nedenle suç işleme eğilimi ihtimaline sahip olanları “riskli bireyler” veya “risk grupları” olarak tanımlamakta ve onların gelecekte suç işleyebilme ihtimallerine karşı suçluluk öncesi müdahale etme düşüncesini içermektedir.

Gelişimsel suç önleme, bireylerin gelişiminde erken dönemde müdahale etmenin uzun vadede önemli sosyal ve ekonomik faydalar sağlayabileceği fikrine dayanmaktadır. Kişinin yaşamında antisosyal ve suç eğiliminin gelişimini etkileyecek olumsuzlukların ortaya çıkması öncesinde belirli programlar çerçevesinde bu olumsuzluklara müdahale edilmesini savunan önleyici bir yaklaşımdır.

Bireyde kriminal bir kişilik yapısının oluşup oluşmamasında özellikle aile, okul ve iş/çalışma alanlarına ilişkin olumsuzluklar veya problemler son derece önem arz etmektedir. Bu nedenle bu alanlarda bireyin olumlu gelişimini sağlayan ve toplumsal bağlılıkların gerçekleşmesini hedefleyen programların uygulanması suça karşı güçlü yapıların inşasında etkili olmaktadır. Bu husus gelişimsel suç önleme kuramının, gelecekteki suçluluk (özellikle dezavantajlı ve korunmasız olan çocuklar için) ihtimaline karşı bireylerin suç yönelimi karşısındaki yapısını güçlendiren koruyucu faktörleri arttırmayı amaçladığı söylenebilir.

Gelişimsel suç önleme yaklaşımını; erken önleme veya risk odaklı suç önleme yaklaşımları ile benzer varsayımlar içermesi nedeniyle birbirinden ayırt etmek her zaman kolay değildir. Bu nedenle bu çalışmada her üç yaklaşımın konuya ilişkin benzer varsayımlar içermesi nedeniyle birlikte ele alınmıştır.

Risk ve koruyucu faktörler; çocukluğa ilişkin faktörler, aile faktörleri, okul faktörleri, yaşam olaylarına ilişkin faktörler, toplumsal ve kültürel faktörler olarak sınıflandırılabilir. Suç önleme hangi aşamada olursa olsun, hepsinden önemlisi olan, farklı risk faktörlerinin yaşamın farklı aşamalarındaki analizidir. “Risk faktörü” terimi, gelecekteki suçlarla ilişkilendirilen temel değişkenlerin tanımlanması, ölçülmesi ve manipüle edilmesine vurgu yapan bir program tasarımıdır. Homel (2005: 97)’e göre gelişimsel suç önleme literatürünün en önemli kazanımı, kısa ve uzun vadede, özellikle dezavantajlı ve savunmasız/kırılgan çocuklar ve gençler için bir fark yaratmayı mümkün kılmasıdır.

Erken suç önleme veya gelişimsel suç önleme yaklaşımının üç temel özelliği vardır.

1. Bireylerin ergenlik dönemine kadar olan çocukluk dönemi için müdahalenin varlığını öngörmesidir.
2. Erken önleme, bireylerin ilk sapma ya da suç eylemine müdahale etme girişimini içermektedir.
3. Bir tür sosyal veya bireysel müdahale biçimini gerekli kılmazdır. Bu husus, erken veya gelişimsel suç önleme ile sosyal suç önleme arasında bir örtüşmenin varlığını göstermektedir (Selmini, 2010: 527).

Risk odaklı veya gelişimsel suç önleme yaklaşımı, suçun temel sebeplerini veya bireyleri suç ve suç riski altına sokmaya iten faktörleri saptayıp bunları elimine etmeyi amaçlamaktadır. Bu kuramın en belirleyici özelliği kriminal yönelimin öngörücüsü olarak risk faktörlerini belirlemiş olmasıdır. Konuya ilişkin yapılmış çok sayıda araştırmalardan (Farrington, 2007: 602-640; Farrington v.d., 2012: 70-88; Lab, 2010: 134-137; Hawkins v.d., 2000:2; O’Mahony, 2009: 100-101; Loeber, v.d. 1986: 29-130; Blackburn; 1997; Kelly v.d., 2003) hareketle yapılmış çok değişkenli risk unsurları tablosu şu şekildedir:

Tablo 1: Suçluluk Risk Faktörleri

1. Kişisel Risk Faktörleri

- ✓ Sosyobiyolojik faktörler (nöropsikolojik veya bilişsel bozukluklar, prefrontal veya frontal eksiklikler, düşük istirahat kalp hızı, alkol fetal sendromu)
- ✓ Erken dönemde ortaya çıkan antisosyal davranış / davranış sorunları (saldırgan davranış ve öfke yönetimi sorunları)
- ✓ Düşük öz kontrol, dürtüsellik
- ✓ Problem çözme, eleştirel düşünme ve soyut akıl yürütme becerilerinin

düşüklüğü; eylemlerinin sonuçlarını bilme ve öngörmeye yetersizlik; sorunlara olumlu çözümler geliştirmedeki yetersizlik,

- ✓ Düşük empati düzeyi
- ✓ Psikopatoloji
- ✓ Bazı psikolojik bozukluklar (örneğin, zıtlasma/inatlaşma bozukluğu, davranış bozukluğu, DEHB)
- ✓ Bazı akıl sağlığı bozuklukları (paranoid şizofreni)
- ✓ Madde bağımlılığı
- ✓ Akademik başarısızlık, okullara bağlılık eksikliği, okulu terk etme, okulu bırakma

2. Aile Risk Faktörleri

2.1. Ebeveyn özellikleri

- ✓ Ebeveyn psikopatolojisi
- ✓ Suçluluk ve sapma
- ✓ Madde bağımlılığı
- ✓ Aile içi şiddet (eş istismarı)
- ✓ Ebeveyn çatışması

2.2. Ebeveynlik Pratikleri

- ✓ Çocuklarla çatışma
- ✓ Sert veya düzensiz ebeveynlik becerileri
- ✓ Kötü/yetersiz ebeveyn denetimi
- ✓ İhmal
- ✓ Soğukluk / red
- ✓ Fiziksel veya cinsel istismar / çocuk kötü muamelesi

2.3. Aile özellikleri

- ✓ Geniş Aile
- ✓ Aile yıkılması ve parçalanma-boşanma veya ayrılma
- ✓ Düşük sosyo-ekonomik durum / yoksulluk

3. Okul / Akademik Risk Faktörleri

- ✓ Okul ortamında denetlenmeyen zorbalık, taciz ve şiddetin varlığı
- ✓ Yüksek devamsızlık oranı, sık sık okuldan atılma ve okulu bırakma
- ✓ Cezalandırıcı disiplin tekniklerinin varlığı gibi tepkisel tarza duyulan aşırı güven
- ✓ Mücadeleci öğrenciler için destek ve kanıt temelli önlemlerin eksikliği

4. Toplumsal Risk Faktörleri

- ✓ Mahallelerin/yerleşim bölgelerinin dezavantajlı, desorganize nitelikte olması

- ✓ Kötü konut ve mahalle/komşuluk koşulları
- ✓ Olumsuz rol modelleri
- ✓ Sapkın akran gruplarının yoğunluğu
- ✓ Yerel/lokal suç ve şiddet oranının yüksekliği
- ✓ Suç kolaylaştırıcılarının mevcudiyeti (uyuşturucular, silahlar, likör satan mağazalar)
- ✓ Yerel istihdam olanaklarının yetersizliği

5. Akran Risk faktörleri

- ✓ Sapkın akranlarla ilişkinin varlığı
- ✓ Akranlarla denetimsiz çok zaman geçirmek
- ✓ Akran reddi
- ✓ Çetelere katılım

6. Durumsal Risk Faktörleri

- ✓ Uyuşturucu ticaretine olan katılım
- ✓ Silahlara erişim

Kaynak: (Schneider, 2015: 107)

Ülkemiz dışında suçluluğu engelleme kapsamında yukarıda belirtilen risk faktörlerini esas alarak çok sayıda program geliştirilip uygulanmıştır. Homel'e göre eğitim başarısı, çocuklara kötü muamele, işgücüne katılım, çocuk ve gençlik davranışları ve madde bağımlılığı gibi alanlara ilişkin erken müdahale programlarıyla çocukların suça katılımında önemli düşüşler sağladığını ortaya koyan araştırmalarının yanında benzer çalışmaların sayısı giderek artmaktadır (Homel, 2005: 4-8).

Sonuç olarak, gelişimsel suç önleme etkisinin araştırılması üzerine yapılan araştırmalar bir bütün olarak ele alındığında, bir çocuğun gelişim süreçlerine erken müdahalenin, risk altındaki çocukların ve ailelerinin gelişimini iyileştirmede, suçluluğun ortaya çıkmasında engellemede ve gelecekteki kriminal suçlulukla ilgili uzun vadeli maliyetleri azaltmada umut verici bir strateji olduğunu (Welsh ve Farrington, 2001) söylemek mümkündür.

Risk odaklı suç önleme ve bu kuramın bünyesinde yer alan yaklaşımlar ile ilgili eleştiriler, durumsal suç önleme yaklaşımı için ileri sürülen eleştirilerden çok farklı değildir. Kişisel yaşama rahatsız edici şekilde müdahale etme, sosyal grupları hedefleme ve onları damgalama bu kuramlara yöneltilen en yaygın eleştiriler olmaktadır.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Tüm toplumlarda önemli bir güvenlik sorunu olarak yaşamı tehdit eden suç ve şiddet olaylarını azaltmak ve bireyleri tedirgin eden suçlara maruz kalma korkusunu önlemeye yönelik çaba ve faaliyetleri gerçekleştirmek, ancak suç önleme programlarının hayata geçirilmesi ile mümkün olmaktadır. Suç önleme, suç işlendikten sonraki süreçte yapılan müdahaleyi değil, suç işlenmeden önceki süreçte yapılabilecek çalışmaları/müdahaleleri tanımlamaktadır. Bu nedenle suç önleme yaklaşımları, suçun ortaya çıkışını önlemeye yönelik modellerdir.

Suçun ortaya çıkışını açıklayan çok sayıda kuramın varlığına benzer olarak çok sayıda suç önleme yaklaşımı geliştirilmiştir. Suç olgusu, suç türü, suç motivasyonu ve suç değişkeni açısından çoklu bir nitelik arz etmesi nedeniyle önleyici yaklaşımların da çeşitlilik arz etmesi kaçınılmazdır.

Suç davranışlarının sadece kolluk güçleri, ceza adalet sisteminin işleyişi veya yasaların caydırıcılığı ile önlenmesi mümkün değildir. Diğer bir ifade ile suçun minimize edildiği veya önlendiği güvenli toplumların oluşturulması için ceza adalet sisteminin işlemesi, polis sayısının veya faaliyetlerinin artırılması, cezaevi sayısının fazlaştırılması ve suç için öngörülen cezaların artırılması yeterli olmayacaktır. Suç önleme aynı zamanda suçla zemin hazırlayan tüm koşullara (fiziksel, sosyal, ekonomik, toplumsal, durumsal v.b.) müdahale edilmesini, toplumsal ve diğer kurumların desteğine gereksinim duyulmasını ve toplumda güvenlik bilincinin geliştirilmesini gerektiren çabaların tümünü içermektedir.

Suçun nedenleri oldukça çok sayıdadır ve birden çok disiplin tarafından ele alınabilecek düzeyde de geniş bir yelpaze arz etmektedir. Kriminolojide buna ilişkin sosyolojik, psikolojik, hukuksal, biyolojik ve sosyo-biyolojik disiplinlerde çok sayıda suç kuramları (psikolojik, psikiyatrik, biyolojik gibi bireysel kuramların yanı sıra sosyal örgütsüzlük, gerilim, alt-kültür, sosyal kontrol, sosyal öğrenme, etiketleme ve eleştirel kuramlar gibi sosyolojik kuramlar v.b.) ve bu kuramlar bünyesinde irdelenen çok sayıda değişken/etken (bireysel özellikler, aile sorunları, akran yapısı, antisosyal eğilimlilik, okul problemleri, işsizlik, yoksulluk, uyuşturucu ve silahların varlığı, fırsat yapısı, mağdurun rolü, kültür, eşitsizlik/adaletsizlik, cezaların caydırıcılığı v.b.) bulunmaktadır. Bütüncül ve daha sonuç alıcı bir suç önleme yaklaşımı bu nedenle; suçun ortaya çıkışı ile ilişkili olan sosyo-kültürel, ekonomik, hukuksal, politik, bireysel özellikleri, sosyo-biyolojik eğilimleri ve fiziksel veya çevresel alanlara ilişkin çok sayıda değişkeni içermek durumundadır. Bu nedenle etkili bir suç önleme modelinin, suç nedenlerine odaklanan kuramlar ile suç önleme yaklaşım-

larını birlikte içeren entegre bir model niteliğinde olması gerekmektedir.

Kriminoloji disiplininde suç önleme yaklaşımları içerisinde; durumsal, sosyal, toplum odaklı ve gelişimsel veya risk odaklı suç önleme en çok öne çıkan yaklaşımlar olmaktadır. Bu nedenle bireyin kriminal eğiliminin oluşumunda sadece durumsal faktörler etkili olmadığı için suç önleme çabaları da sadece durumsal yaklaşımlar ile sınırlı tutulamaz. Suç; sosyal, ekonomik, kültürel ve gelişimsel faktörlerin bireyde oluşturduğu kriminallik potansiyelinin, uygun ve elverişli fırsat faktörleri ile birleşmesi durumunda ortaya çıkma ihtimali olan bir eylemdir. Bir anlamda suçun temel motivasyonlarını ve kaynaklarını sadece durumsal faktörlerle sınırlandırmak doğru değildir. Örneğin, olumsuz bir aile geçmişini deneyimleyen (aile içi şiddet ve istismara maruz kalan veya buna tanıklık eden) bir bireyde oluşan şiddet eğilimi, uygun koşullarda ve ortamlarda kendini dışa vurmaktadır. Bu aynı zamanda, suç eğilimi oluşmamış olan bireylerde uygun fırsatların varlığı durumunda bile suçun niçin işlenmeyeceğini açıklamaktadır. Bu nedenle, kriminal eğilimlilik sadece durumsal/ortamsal faktörlerden oluşmamaktadır. Ortamsal faktörler daha önceden oluşmuş olan suç eğiliminin gerçekleşmesi için uygun bir zeminin teşkilini sağlamaktadır. Hiç kuşkusuz, durumsal faktörler bazen de doğrudan suç eğiliminin temel bir kaynağını da teşkil edebilmektedir. Ancak suçun gerçekleşmesinde, yapısal ve durumsal unsurlardan hangisinin suçun temel motivasyonu olduğu hususunun ispatlanması son derece güçtür.

Etkili bir suç önleme modelinin geliştirilmesi, kriminal eğilimin veya suç motivasyonunun oluşumunu açıklayan yaklaşımlar ile suçun durumsal yapısını dikkate alan fırsata ilişkin değişkenlerin birlikteliğini sağlayan bütüncül bir modeli gerekli kılmaktadır. Çünkü suçun önlenmesi ile suçun meydana gelmesi arasında yakın bir ilişki vardır. Bu nedenle suçun önlenmesi, suçun oluşumunda etkili olan unsurların elimine edilmesi veya suç karşıtı toplumsal zeminin sağlamlaştırılması ile mümkün olmaktadır. Burada suça neyin yol açtığı hususlarının bilinmesi, suçun nasıl önlenebileceği konusunda da önemli bir kavrayış sağlayacaktır.

Suç önleme modellerinin geliştirilmesinde, suç nedenlerini açıklayan teorilere başvurulması adeta kaçınılmazdır. Bu çerçevede suç önleme yaklaşımlarından biri olan durumsal suç önlemenin dışındaki diğer kuramların yukarıda belirtilen faktörlerden bazılarının öncüllerini içerdiği söylenebilir. Örneğin, sosyal kontrol teorisinin sosyalleşme ve toplumsal kurumlara bağlılık konusundaki yaklaşımı gelişimsel veya risk odaklı suç önleme kuramı başlığı altında belirtilen suçtan alıkoyucu bazı bağlılıklar ile örtüşmektedir. Ancak tüm değişkenler suç önleme yaklaşımlarında bir araya getirilmiş değildir.

Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus, suç önleme programlarının, suçun tüm değişkenlerini içermesi gerektiğidir. Bu, suçun meydana gelmesinde etkili olan tüm faktörlerin suç önleme modellerine dâhil edilmesi anlamına gelmektedir. Bu kapsamda aşağıda belirtilen alanlarda gerekli müdahalelerin/çalışmaların yapılması suçun önlenmesi açısından son derece önem arz etmektedir:

1. Bireyin kriminal eğilimli olmasını sağlayan (tüm sosyal, ekonomik, ailesel, eşitsizlik, kültürel olumsuzluklar v.b) faktörlere müdahale edilmesi.

2. Suçun işlenmesini kolaylaştıran, olanaklı kılan tüm unsurların ve uygun hedeflerin elimine edilmesi ve suçun işlenmesinin zorlaştırılması ve suçlu açısından riskli hale getirilmesi

3. Suç mağdurunun, uygun bir hedef olmaktan çıkarılmasının sağlanması (mağdurların suça maruz kalmalarını önlemek için aldıkları önleyici tedbirler v.b).

4. Yeterli düzeyde güvenlik ve koruma tedbirlerinin alınması.

5. Suç eylemine karşı toplumsal bilinç ve farkındalığın artırılması.

Yukarıdan belirtilen bu hususlar esas alınarak etkili ve entegre bir suç önleme modelinin geliştirilebilmesi için aşağıda belirtilen çok sayıda faktör odaklı önleyicilerin tümü modele dahil edilmelidir:

1. Suçlu odaklı suç önleme,
2. Suç türü odaklı suç önleme,
3. Çevre/ortam odaklı suç önleme,
4. Mağdur odaklı suç önleme,
5. Risk grubu odaklı bir önleme,
6. Sosyo-ekonomik-kültürel odaklı engelleme,
7. Hukuksal yaptırım odaklı önleme.

Bir anlamda gelişkin ve kapsamlı bir suç önleme modeli; bireysel motivasyonlar ve suça yatkınlık; suçu kolaylaştırıcı fırsatlar, sosyal ve fiziksel yapı ile sosyo-ekonomik ve kültürel bağlamı içermelidir. Suç önleme faaliyetleri kapsamında suçluların cezalandırmalarını veya rehabilite edilmelerini amaçlayan uygulamaların yanı sıra kriminal eğilimin mayalandığı veya oluştuğu ilk sosyalleşme dönemlerini içermesi ve suça katılım veya yönelim açısından riskli görünen bireylerin toplumla bütünleşme çabalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Bu nedenle suç önleme çabası, suçun hem bireysel hem de toplumsal bağlamını birlikte içermelidir.

Diğer önemli bir husus ise, suç önleme kapsamında suç davranışlarının yanı sıra bazı sapkın eylemler, kaba, rahatsız edici ve başıboşluk olarak tanımlanan eylemler ile de mücadele edilmesi gerekliliğidir. Çünkü suç davranışı bazen bu sapkın veya antisosyal zemin üzerinden gelişmektedir. Diğer bir ifade ile suçun önlenmesi konusuna yalnızca suçlu olma riskini taşıyan popülasyonların değil aynı zamanda insanlar arasındaki güvensizlik algısını etkileyen potansiyel risklerin de dâhil edilmesi gerekliliğidir.

Ayrıca suç önleme faaliyetleri sadece merkezi devlet kurumları ile sınırlı kalmamalı, vatandaşların, hükümet dışı organizasyonların, STK'ların ve yerel güçlerin veya aktörlerin de katılımını sağlayan kapsamda yapılması gerekmektedir. Burada sosyal genişleme (ilgili aktörlerin artırılması) ve kurumsal genişleme (yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının artırılması) sağlanması gerekmektedir. Bu yaklaşım, suç önleme sorumluluğundaki bireyleri ve vatandaşları birçok farklı şekilde suç önleme çabalarına dâhil edilmesini gerekli kılmaktadır.

Entegre bir suç modeli; çocukların gelişim aşamasında kriminal eğilimlerinin oluşmasında risk potansiyelini taşıyan risk faktörlerine müdahale edilmesini ve bu unsurların elimine edilerek bireylerin hukuksal ve toplumsal yapısının güçlendirilmesini (gelişimsel veya risk odaklı suç önleme), toplumsal bozulma ve toplumsal örgütsüzlük ile mücadele edilmesini ve enformel denetimi sağlayıcı programların hayata geçirilmesini (toplum temelli suç önleme), ekonomik, istihdam, eğitim, konut, sağlık gibi sosyo-ekonomik ve kültürel alanda iyileştirici programlar ile sosyal gelişiminin sağlanmasını (sosyal suç önleme) ve suç işlenmesini olanaklı kılan veya kolaylaştıran, suç fırsat faktörlerinin ortadan kaldırılmasını amaçlayan (durumsal suç önleme) faaliyetleri ve programları bünyesinde bulunduran tüm yaklaşımları içermelidir.

Geçmiş dönemlerde suç önleme yaklaşımları genelde suç adalet sisteminin (polis, mahkeme ve ceza infaz kurumları) faaliyetleri içerisinde görülmekteydi. Bu önleyici yaklaşım reaktif yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Reaktif yaklaşım, suç işlendikten sonra suçluya yapılan müdahaleyi (yakalanma, yargılanma, tutuklanma gibi) belirtmek için kullanılmaktadır. Oysaki günümüzde suç işlenmeden önce suçun ortaya çıkışını olanaklı kılan unsurlara müdahale edilmesi daha da önem kazanmıştır. Diğer bir ifade ile etkili önleyicilik, suç işlenmeden önce suçun meydana gelmesinde muhtemel risk faktörlerine olan müdahaleyi öne çıkaran yaklaşımdır. Bu yaklaşım, proaktif yaklaşım olarak ifade edilmektedir. Proaktif yaklaşım kapsamında gerçekleşen bu müdahalecilik; suç risk faktörlerini, potansiyel suçlu eğilimini, toplumsal ve fiziksel yapıları birlikte kapsmalıdır. Sonuç olarak suçla daha etkili bir mücadele için, reaktif ve proaktif yaklaşımın birlikte benimsenmesi ve uygulanması gerekmektedir.

Burada son olarak belirtilecek diğerk bir husus da, suç önleme faaliyetlerinin sadece ilgili kurum veya sınırlı birkaç kurumun işbirliğı ile değıl daha kapsamlı ve çok kurumlu bir birlikteliğı ve bakış açısını gerektirmesidir. Aynı şekilde bu önleyici çalışmalara toplumun veya vatandaşların katılımının sağlanması ve suçla mücadeleye karşı mobilize edilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak durumsal, sosyal, toplum odaklı ve gelişimsel suç önleme yaklaşımlarının tüm varsayımlarını içeren bir anlayışla her il bazında ilgili paydaşların tümünü kapsayan çok kurumlu ve çok boyutlu kentsel suç önleme birimlerinin kurulmasının, suç önlemede etkili ve faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Bennett, T. H. (1998). Crime Prevention, Michael Tonry (ed.). *The Handbook of Crime and Punishment* içinde (s. 369-402) New York: Oxford University Press.
- Blackburn, R. (1997). *The Psychology of Criminal Conduct*, U.K.: Wiley, Chichester
- Borysiewicz, L. (2009). Prevention is Better Than Cure. *Clinical Medicine*, 9 (6), 572-83
- Brantingham, P. J. ve Faust, F.L. (1976). A Conceptual Model of Crime Prevention. *Crime and Delinquency*, 22 (3), 284-421
- Clarke, R. V. (1992). Introduction. Ronald V. Clarke (ed.). *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies*, Albany, NY: Harrow and Heston.
- Clarke, R. V. (2005). Seven Misconceptions of Situational Crime Prevention, Nick Tilley (ed.) *From Handbook of Crime Prevention and Community Safety* içinde, (s. 39-70) UK: Willan Press
- Clarke, R. V. ve Eck, J.E. (2005). *Crime Analysis For Problem Solvers in 60 Small Steps* . Washington, DC: Department of Justice Office and Community Oriented Policing Services.
- Cornish, D. ve Clarke, C. V. (2003). Opportunities, Precipitators and Criminal Decisions: A Reply to Wortley's Critique of Situational Crime Prevention. Martha J. Smith ve Derek B. Cornish (ed.), *Crime Prevention Studies* içinde (s. 111-124) , Criminal Justice Press: Monsey
- Eck, J. E. (2006). Preventing Crime at Places. Lawrence W. Sherman (ed.), *Evidence-Based Crime Prevention* içinde David P. Farrington, Brandon C. Welsh, and Doris L. MacKenzie). New York: Routledge.

- Farrington, D. P.(2007). Childhood Risk Factors And Risk-Focused Prevention. Mike Maguire, Rodney Morgan ve Robert Reiner (ed.), *The Oxford Handbook of Criminology* içinde (s. 602–640), Oxford University Press: Oxford, U.K.,
- Farrington, D. P. Loeber, R., Ttofi M.M (2012). Risk and Protective Factors For Offending, David P. Farrington ve Brandon C. Welsh (ed.), *The Oxford Handbook of Crime Prevention* içinde (s. 70–88), Oxford, U.K.,: Oxford University Press
- Geleri, A. (2013). Suç Önlemede Temel Yaklaşımlar, Filiz Tepecik (ed.), *Suç Önleme Modelleri içinde*, (s. 35-56), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay.
- Graham, J. ve Bennett, T. (1995). *Crime Prevention Strategies in Europe and North America*, Finland: Criminal Justice Press
- Hawkins, J. D., Herrenkohl, T.I, Farrington, D.P., Brewer, D., Catalano, R.F., Harachi, T.W., Cothorn, L. (2002). *Predictors of Youth Violence, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention*, U.S. Department of Justice Office of Justice Programs
- Homel, P. (2005). A Short History of Crime Prevention in Australia, *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice* (47 (2), 355–368.
- Hope, T. (1995). Community Crime Prevention. *Building a Safer Society: Strategic Approaches to Crime Prevention* içinde (s. 1-20), Michael Tonry and David P. Farrington (ed.). Vol. 19 of Crime and Justice: A Review of Research. Chicago: University of Chicago Press.
- Kelly, B. T., Loeber, R., Keenan, K., ve DeLamatre, M. (2003), *Developmental Pathways in Boys' Disruptive and Delinquent Behavior*, Washington, DC: Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.
- Kızmaz, Z. ve Bilgin, R. (2012). *Hırsızlık: Suçlular, Nedenler ve Dinamikler*. Ankara: Polis Akademisi Yay.
- Lab, S. P. (2010). *Crime Prevention: Approaches Practices, and Evaluations*, New York: Anderson Publishing.
- Loeber, R. ve Stouthamer-L, M (1986). Family Factors As Correlates And Predictors of Juvenile Conduct Problems And Delinquency, Michael Tonry and Norval Morris (ed.). *Crime and Justice* içinde (s. 29-149), Chicago: University of Chicago Press.
- O'Mahony, P. (2009). The Risk Factors Prevention Paradigm and the Ca-

- uses of Youth Crime: A Deceptively Useful Analysis? , *The National Association for Youth Justice*, Sage Pub. 9 (2), 99-114
- Rosenbaum, D. P. , Lurigio, A., Davis, R.C. (1998). *The Prevention of Crime: Social And Situational Strategies*, Belmont, CA: Wadsworth
- Savignac, J. (2009). *Families, Youth and Delinquency: The State of Knowledge, and Family-Based Juvenile Delinquency Prevention Programs*, Ontario, Canada: National Crime Prevention Centre, Ottawa.
- Schneider, S. (2014). *Crime Prevention: Theory and Practice*, Boca Raton: Taylor & Francis Group Press.
- Selmini, R. (2010). The European Experience of Crime Prevention, Shlomo Giora Shoham, Paul Knepper ve Martin Kett (ed), *International Handbook of Criminology* içinde (s.511-538), Boca Raton, FL: CRC Press
- Sherman, L. W. (1995). Hot Spots of Crime and Criminal Careers of Places. Crime and Place, John E. Eck and David Weisburd (ed.). *Crime Prevention Studies*. Monsey, NY: Criminal Justice Press
- Sherman, L. W., Gartin,P.R. ve Buerger, M.E. (1989). Hot Spots of Predatory Crime: Routine Activities and the Criminology of Place. *Criminology*, 27, 27-55.
- Tonry, M.ve Farrington, D.P. (eds). (1995). Building a Safer Society: Strategic Approaches to Crime Prevention. Vol. 19 of *Crime and Justice: A Review of Research*. Chicago: University of Chicago Press.
- Welsh, B.C., Farrington, D.P. ve Sherman, L.L. (2001). (Eds.) *Costs and Benefits of Preventing Crime*. Boulder, CO: Westview Press.
- Welsh, B.C. ve Farrington, D.P. (2012). (Eds.). *The Oxford Handbook of Crime Prevention*, U.K.,: Oxford University Press
- White, R. (2010). Situating Crime Prevention: Models, Methods and Political Perspectives. *Crime Prevention Studies*, 5, 97-113